

L. lentiginosa

Microcyphus longipes

Principal 1915

89199

L-44

ԲՆԱՊԱՇՏԻՆ ԵՐԳԵՐԸ

8904

Գ Ր Ե Ց

ՏԻԳՐԱՆ Ա. ԼԵՒՈՆԵԱՆ

— ԱՇԽԱՏՈՒՄ 1902ԻՆ —

891.99

Լ 44

ԵՐԱՆ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԳՕՍԹԸՆ 1915

19 NOV 2011

ԲՆԱՊԱՇՏԻՆ ԵՐԳԵՐԸ

891.99

L-44

Գ Ր Ե Ց

ՏԻԳՐԱՆ Ս. ԼԵԻՈՆԵԱՆ

— ԱՇԽԱՏՈՒԱԾ 1902ԻՆ —

8904

ԵՐԱՆ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՊՕՍԹԸՆ 1915

Ոչ գերին եմ, ո՛չ ալ տէրն եմ արուեստին,
 Ես ակամայ հըպատակ մ'եմ իմ սրտին.
 Իմ տողերը առուններ են. կը բղխին
 Բուն հոգիէս. — բայց թէ կ'երթան ո՞ր ուղղին —

Չե՛մ մտածեր, այլ կը թողում որ հոսին,
 Անոնք կ'երգեն՝ սակայն՝ արուեստն քառսին,
 Հոգին է որ դուրս կը թափէ իր լավան,
 Եւ խորտակումն ձայներ ունի — ե՞րգ է ան —:

ՏԻԳՐԱՆ ԼԵՒՈՆԵԱՆ

25543-60

ԲՆԱՊԱՇՏԻՆ ԵՐԳԵՐԸ

Որ ՄԵՆՔ որ՝ հիմա դարունի մէջ ենք,
 Ու դեռ դալար ենք, ու օրն ալ մերն է,
 Օ՛, թոյլ տուէք որ մեր ցաւերը մոռնանք,
 Ու բլուրի մը դարաւանդին վրայ երկըննանք: —

Քանզի՛ ես կ'ուզեմ լուծուիլ՝ ու տարբերուն խառնուիլ,
 Զուրին հետ ջուր ըլլալ, ու արեին հետ արև,
 Ծաղիկին հետ ծաղիկ, ու զեփիւռին հետ զեփիւռ.
 Ես կ'ուզեմ թուփին հետ խայտալ, ու պլպուլին հետ
 — այրիլ՛...:

Եւ դո՛ւն, ո՛վ Գարունի Մայր՝ և Լոյսի Աղբիւր,
 Ո՛վ դուն էակ, որ զոյգ մը արեւներու պէս աչքեր ունիս,
 Ու նուշի անբիծ ծաղիկներու պէս թուշեր,
 Եկո՛ւր այսօր՝ և դալարիքին վրայ իմ քովս նստէ:

Եւ՝ դուն պէտք էր որ ինծմէ անբաժան ըլլայիր,
 Վասնզի քու հասակը սարալանջերուն վրայ մեծցաւ,
 Ազատութիւնը շղթայազերծ առուակներէն խմեցիր,
 Եւ արեւը իր արիւնէն քու երակներուդ մէջ լեցուց

Մարգերուն մէջ կերտուեցան թարմ նժոյգի այդ մար-
 մինդ և իր ձևերն,
 Արշալոյսի օծումներէն՝ երբ դեռ մանուկ՝ քաղցր հոգիդ
 միւռոնուեցաւ,
 Ի՛նչ լեռք անկախութեան իր պողպատը հազցուց անոր, —
 Գուն պէտք է որ անբաժան ըլլաս ինծմէ՛ այսօր:

Եկո՛ւր, մոռնալ տուր ինծի անցեալը կեանքիս՝ և ա՛յն որ՝ անմոռանալի է,

Եւ սա մազե՛րս, որ ժամանակէն առաջ ճերմկեցան, . . .

Մոռնալ տուր ինծի քաղաքը ամբարիշտ՝ և իր հորդաններն ստրուկի,

Եւ քրքիչներն անսիրտ ու վայրենական, և կոծը դժոխս- յին: —

Այսօր այն օրն է երբ ես լեռը կը փնտռեմ,

Այսօր այն օրն է ուր ես մարդը կ'ատեմ, ու անկէ կը փախիմ, —

Մարդը գերի մըն է, և իկարգին՝ գերեվար,

Իսկ լեռը ըմբոստ մըն է՝ և ըմբոստին ապաստանն:

Այսօր մանիշակին ծոցէն բոյրեր կը ծաւալին,

Այսօր ջուրերուն լանջքէն ձայներ կը փըրցին,

Մարեակը իր կողերը կը ծեծէ ու կը խայտայ,

Ու խօսնակը թաւերուն մէջ ցնծութենէն կը մարի՛ . . .

Այսօր սիւզը անտառները կը բարեւէ,

Ու տերեւները արցունքով կը համբուրուին, ու կը պարեն,

Այսօր գետինը շոգի կ'աղօթէ մայր Արեգակին,

Վասնզի այսօր Արեւին օրն է, ու այսօր մե՛ր օրն է:

Այսօրն է օրը, շատ չանցնիր՝ ծաղիկները կը թառամին, Առաւօտ մը պիտի ելլենք որ՝ փախած է դարունը վարդե- րու,

Առաւօտ մըն ալ, աւա՛ղ, որ՝ կեանքին գարունն է անցած, Ու՛ առաւօտ մ'ալ . . . — երբեք չե՛նք ելլեր:

Եկո՛ւր, ուստի՝ մարդերուն վրայ դնենք մեր բոյն ու օճախը,

Ջուրերուն քովը ապրինք, ու ջուրերուն քովը ծերանանք,

Մէկ խրճիթ մը շինենք մեզի՝ ու հոն բընակինք,

Որ երբ աշխարհէն դատուինք՝ այս կեանքէն գո՛հ մեկնած ըլլանք:

Այս գիտեմ ես, սիրելիս, սա մէկ բանը ամբողջ կեանքիս մէջ,

Մէկ արե կայ՝ մէկ կեանք, մէկ կեանք որ սա է, և մէկ նպատակ,

Անկէ դուրս ոչինչ, անկէ դուրս ոչինչ ու դժոխք,

Արքայութիւնը քու ծոցդ է ահա, ու դժոխքը՝ անկէ դուրս:

Քանզի միայն մէկ ճամբայ կայ աստիս, —

Սիրելին ու սիրուելին. — քանի որ վաղը չ'կանք,

Եւ ասկէ չ'մեկնած՝ լաւ է որ ապրի՛նք . . .

Ապրինք կեանք մը ծաղիկի, կեանք մը թռչունի, և կեանք մը արեւի:

Ու ատիկա կ'ըլլայ՝ կողերուն վրայ ազատ լեռներուն,

Ու հեռաւոր լիճերուն քովը, ու եզերքը անտառին,

Հեռու բնակութենէ, հեռու աչքերէ, և հեռու ժխորէ,

Իբրև մասը՝ և եղբայր տարրերուն, և իբր ընկեր երէնե- րուն:

* *

ԱՆ ՈՐ՞ կ'ուզէ կեանքը ապրիլ ու կեանքը զգալ,

Ան որ՝ կ'ուզէ իմաստուն ըլլալ և կեանքը ըմբռնել,

Զինքը՝ մարդերէ հեռու՝ բլուրի մը դարաւանդին վրայ ձգելու է,

Եւ բընութիւնը ապրելու է, ու բընութիւնը ըլլալու է:

Ով որ բնութեան մօտիկ կ'ապրի հոս, անիկա կ'ազնուա- նայ,

Խոտին ու ծաղիկին հետ ապրողն է որ կեանքին գաղտնի- քըն կ'իմանայ,

Եւ սարալանջերուն վրայ պառկողը աստուածային ջահ մը ունի մշտավառ,

Մարդուն վայրենին պալատի մէջ կ'ապրի, հոգի՛ս:

Որովհետև՝ որդին իր մօրմէն մեծ չէ երբէք,
 Ու հարազատն իր խանձարուրն չի կրնար անարգել,
 Ու բնութեան հարազատներն անոնք են ահա,
 Որ անոր կողերուն ու կուշտերուն վրայ կ'ապրին:

Քե'ղի եմ, ո'վ դուն յաւիտենական երազս ոսկեղէն,
 Քեզի' եմ՝ այսօր, դուն իմ ամբասիր ու դալար եղնիկս,
 Եթէ կեանք կը փնտռես՝ ականջ տուր ձայնիս, լսէ,
 Եկո՛ւր այսօր ինձի հետ, եկուր գի'րկը Բընութեան:

Թռչունները ջուրերուն քովը կրնան գեղգեղել,
 Եւ ծաղիկները արևին տակ կը փթթին միայն,
 Սիրողն ալ ջուրերուն քովը ու մարգին վրայ կրնայ սիրել.
 Վասնզի սէրը ծաղիկի պէս է, ու հոգին թռչունի նման:

* *

ԿԼՍՆՆ որ մարդիկ անասուններէ սերեցան,
 Ու դարերու ընթացքին ձևափոխուեցան,
 Բայց ես միայն այսօրանը գիտեմ այսօր, թէ ամէն բանի
 մայրը նոյնն է,
 Ու, չէ՛, չը կայ հական տարբերութիւն մը կեանքերու
 միջև:

Ճճին ու մարդը, ծառն անտառին՝ ու ծաղիկը,
 Երկինքի թռչունը, փշող հոգի, ու առուն երգող,
 Միևնոյն կեանքը կ'ապրին, ու նոյն իրձերը ունին,
 Եւ նոյն մղիչ ուժը կայ և ամենուն ետին:

Շողերուն զգացումները իրենց փայլէն կը կարդացուին,
 Ու ջուրին երազները՝ իր հոսելու ձայնէն կը հասկցուին,
 Ու մարդը՝ որ մարգին վրայ կընկողմանի, լսէ՛,
 Կրնայ իր հուրիւնը լուծել, ու տարրերուն հետ յարաբե-
 րել:

Ու տարրերուն տարփանքը յաճախ մերինէն զգալի է,
 Ու անոնց սէրը բացայայտ՝ ու աստուածալեզու,
 Ամրան ծովը որ կը ծիծաղի՝ անզգայ չէ երբէք,
 Եւ աւազներն հոն ոսկի՝ իմացականութեան փայլն ունին:

Բնութիւնը ականջ ունի, և տարրերը լեզու ունին,
 Ու մարդը կրնայ խօսիլ՝ ու մարդը կրնայ լսել անոնց,
 Շուշանը որ կը բացուի ձերմակ, սիրտ ունի հոգի, ու լեզու,
 Ու մանիշակն իր երազն ունի շուքերուն ներքև:

Մարմինը՝ մարմին է, ինչ ձևի մէջ որ ըլլայ,
 Հոգին միևնոյնն է՝ ինչ մարմնի մէջ որ ըլլայ,
 Զգտումները նոյնն են՝ ինչ հոգիի մէջ որ ըլլան,
 Եւ չը կայ հիւլէ մը որ չունենայ ամէնքն ալ:

Շարժուն և անշարժ իրերն ու կեանքեր,
 Եւ մինչև մարդը՝ բարձրագոյն էակն,
 Մեր հայր Արևին զաւակներն են բոլոր,
 Ե՛ւ հոգիով, և կազմով, և ձևով իրարու նըման:

Խոտն ալ դաշտին մէջ ինձի պէս կ'աճի,
 Զայն մը կայ կուրծքիս տակ որ ջուրին մէջն ալ կայ,
 Եւ բան մըն ալ կայ կուրծքին մէջ լերան՝ զոր ես ալ
 ունիմ.
 Եւ ի՞նչ կայ, հոգի'ս, իմ մէջս՝ զոր դուն չունենաս:

Ե՛ւ ահա՛ եղէգը որ՝ քու մէջքդ և հասակդ ունի,
 Ահա՛ թիթեռնի'կն՝ որ շարժդդ և ձևերդ ունի,
 Ահա՛ ծովին մէջ սի'րտ մը՝ սրտիդ պէս անհուն,
 Ե՛ւ ահա կարա՛պը... որ իմ ցաւըս, և իմ ձայնը ունի:

Բնութիւնը Մեծ Մայրն է, եկո՛ւր, և դետերը իր երակ-
 ներն են,
 Պուրակները իր վարսերն են, եկո՛ւր, և լիճերը իր աչքերն
 են,
 Ծաղիկները մեր քոյրերն են, եկո՛ւր, և լեռը մեր եղ-
 բայրն է,
 Ու եղնիկներն ահա լեռն են, և դո՛ւն ալ եղնիկի մըն ես,
 եկո՛ւր:

* *

ՈՒ ՀԱՄՈՐԻՆ գոյութիւնը մէկ խտէալ մը ունի հաւաքական,

Ու կեանքը՝ ասդին՝ մէկ երազ մը ունի փառաւոր,
Սէրն է խտէալը բոլորին, և սէրն է այդ երազը մոգիչ,
Եւ խոտին, եւ մարդուն, և՛ ծովուն, և՛ լերան:

Սէրը խոյժն է ապրելու, և քալելու անծանօթ ճամբուն մէջ,

Ուր կեանքեր կը փթթին ամէն օր, ու կեանքեր կը թառամին,

Եւ ուր՝ բոլորն ալ կը ձգտին — բայց ամէնքն ալ կ'իյնան,
Քանզի գիծը կ'ընդհատի մէկէն... — և հող է հարցը...:

Մարդը՝ որ աստուած մըն է, խոտի մը պէս կ'իյնայ մէկ օր,

Իր մեծ երազն հոյակապ՝ դղեակի մը պէս ապակեայ,
Չակընկալուած մէկ ժամուն, է՛հ, իր գլխուն կը փլչի,
Ու ամէն բան իր մէջէն իբրև շոգի կը ցնդի:

Մարդը, այո՛, որ աստուած մըն է, ափ մը փոշի կը դառնայ,

Իր սէրերովն բոցեղէն՝ երազներովն հոյակապ,
Աստուածային իր գանկովն, և իր լեզուովն հրաշալի՝
կ'իյնայ մէկ օր — կը լռէ՛... — ափ մը մոխիր կը մընայ...:

Իտէալը՝ եթէ չի ծընած՝ պիտի մեռնի՝ սակայն,

Ու եթէ մէկ բոպէի մը համար սոսկ աստուածութիւն պիտի զգանք,

Եթէ վեհադոյն խորհուրդը մէկ վայրկեան պիտի տեւէ,
Չե՛մ հասկնար ես ծնունդն ու վախճանն ու նպատակը բոլորին:

Է՛հ, իրաւ որ ծաղիկի պէս կ'աճինք, ու ծաղիկի պէս կ'իյնանք,

Յիրա՛ր՝ տարրերու նման ենք, ու շոգիի պէս կը ցնդինք,

Բայց՝ ըսէք ինձի, ո՞վ հասկցաւ դաղտնիքը ծաղիկին ու ջուրին,
Եւ կամ՝ էութիւնն և ուժը, և հողին, և վախճանը յետնադոյն հիւլէին:

Հողի անմահութեան մասին մութին մէջ ենք, ըսի,
Եւ ոչ իսկ փիլիսոփան բան մը գիտէ մենէ աւելի,
Բայց հողին ինքն իսկ մէկ փաստ մը կուտայ մեզի,
Կարճ է կեանքը, կ'ըսէ ան, ինչո՞ւ սակայն սէրն է յաւիտեանկան:

Բայց՝ եկո՛ւր դուն հուրիս, և ընկողմանէ իմ քովս մարմանդին,

Ձի բան մը ոչինչ չ'ըլլար, դի ոչինչէն բան մը չի ծընաւ,
Ան որ է՛ հիմա, կար սւ էր ի յաւիտենից,
Եւ որ էր ի յաւիտենից՝ պէտք է տեւէ յաւիտեանս:

Այն որ անցեալը կը յիշէ, և գալիքը կ'երևակայէ,
Որ՝ ուղեղին մէջ լոյս մըն է, և կուրծքին մէջ տենչերու կրակ,

Գիտակցութիւն մը, որ վերջ չի կրնար ըմբռնել, եւ իր վախճանին չի հաւտար,
Կարծեմ անսկիզբէն կուգայ՝ ու անվախճանին կ'երթայ:

Բայց եթէ վաղն ալ չ'ըլլամ, հողիս, ըսէ՛ ինձի,
Այսօր ի՛նչպէս կրնամ չը սիրել քեզի,
Վասնզի յօնքերդ, ու ձեւերդ, ու աչքերդ
Մահն ու անմահութիւնն մտքէս կը ջնջեն:

Ա՛ս է ամէն բանին սկիզբը, ու աս է ամենուն վախճանը,
Աս է պատճառն առաջին, և աս է յանգը վերջին,
Եւ ա՛ս է մղումը, եւ աս է նպատակը կեանքին —
Յաւիտենական սէրը ընդմէջ արուին և էգին:

Ու միթէ՛ ժամանակ է հիմա՝ անծանօթին վըրայ խորհելու,
Եւ միթէ՛ կեանքը՝ տարիներու և տեղութեան մէջ է,

Բոպէն ու յաւիտենականութիւնը նոյն արժէքն ունին,
Ու լաւագոյն վայրկեանն է որ կեանք կը կոչուի:

Եւ միթէ ժամանակ կայ անտնալու դեռ, ելի՛ր,
Այսօր ես քեզ բնութեան տաճարը պիտի տանիմ,
Ուր եղնիկներն ու կաքաւները մեր առջևէն պիտի պարեն,
Ու ծաղիկներու խորանին մէջ պլպուլները մեր վրայ պիտի
կարդան:

Եւ քեզ հոն դիցուհիներուն գաճը պիտի բազմեցնենք,
Եւ ուսեանին իր դալար վարսերը քու վրայ պիտի թափէ,
Ու ես ալ որ Գալիլէին վրայ, ա՛հ... մեծ յոյս մը չունիմ,
Հոն իմ գլուխը Անահիտի ծունկիդ վրայ պիտի հանգչեցը-
նեմ:

Ու ջուրերը մեր քովերէն խնդալով պիտի ոլորին,
Բնութիւնը իր մատեանը մեր առջևը պիտի դնէ,
Եւ ծղրիթը գիշերին մէջ մեզի բանե՛ր մը պիտի խօսի...
Ու մենք անմահ աստուածներու պէս պիտի ըլլանք:

* *

ՁՈՒՐԵՐՈՒՆ քովը կեանքը կ'երկընայ,
Արօտին վըրայ մարդ չի ծերանար,
Գեղուհիին ծունկին վրայ հոգին կը նորոգի,
Արեւին տակն ասլոզն՝ լոյսի պէս կ'ըլլայ:

*

Մարմինը երբ խայտայ՝ ինչո՞ւ պիտի զառամի,
Հոգին երբ ներշնչուի, ինչո՞ւ պիտի թառամի, —
Անմահութեան գաղտնիքն դեռ չէ հասկցուած —
Մահն մտքէն հանողն՝ ինչո՞ւ պիտի մեռնի:

*

Ես սիրոյ կը հաւատամ, և հաւատքի գօրութեան,
Ես կը հաւատամ Նիւթին, և անվերջ կարեւրութեան,
Բնութեան կը հաւատամ այսօր՝ և իր թաքուն ուժերուն,
Ու ես արեւին՝ Արեգակին կ'ապաւինիմ, և իր հրաշագործ
ուժին:

* *

ԱՐԵՒ, արե՛, արե՛ւ տուր ինձի, ո՛վ արեւ Աստուած,
Իմ աչքերը այսօր՝ թող սկզբաւ հեղուկէն առլցուին,
Թող իմ ներսը Մեծ Քուրային սկիներովն ընդելուզուի,
Եւ այս հին սիրտս արեւաւառ ատրուշան մը դառնայ թող:

Երեկոյները՝ լիճին ու անտառին եզերքը՝
Արեւ իմ կուրծքէս ներս թող իր մարը մտնէ:
Առաւօտները՝ բլուրներուն ու բարձունքներուն կատարնե-
րէն՝
Իմ հագագէս և աչքերէս՝ թող բոցերով ծնի դարձեալ: —

Հապա՛ ո՛վ պիտի տար ինձի իմ անցեալ վարդապայծառ
օրերս,
Այսօր՝ ինձի ո՛վ ետ պիտի տայ իմ երբեմնի կտրիճ հասակս,
Եւ իմ հոգին որ՝ առաւօտեան աղբիւրի պէս կը կարկաջէր,
Եւ երեկի անժոյժ աւիւնս, անտիական երկվարի:

Օ՛, այն օրե՛ր, երբ աս հասակս կը ճօճկըտէր շեղբի մը
պէս արծաթածոյլ,
Այն օրե՛րը պատանութեանս՝ երբ իմ հոգին ծովն էր բոցի,
Եւ աչքերս ճակտիս վրայ կախարդական հուրեր էին,
Ու ցնծութի՛ւն կ'ըմպէի ես առաւօտին շրթունքներէն: —

Ո՛վ Արեգակ, լոյսի աղբիւր, և անսպառ զօրութեան ակ,
Այս առաւօտ լերան գագաթն՝ բազկատարած քեզ կ'սպա-
սեմ,
Ելի՛ր, և թող մաքրագործող աւազանիդ մէջ մխրձուիմ,
Մաքրէ՛, սրբէ՛ զիս՝ լուսեղէն էակ դարձուր:

Եթէ ոչ դուն՝ հապա ո՛վ, ո՛վ ետ պիտի տար ինձի այսօր,
Հին օրերու արեւաւառ լիճ աչքերըս պարմանի,
Անցեա՛լ, անցեալ բուրումնաւեա թարմութիւնը մատղաշ
սրտիս,
Եւ մաքրութիւնն, խաղաղութիւնն հրեշտակային լոյս հո-
գիս:

Ու հիմա հոս՝ քուրմի մը պէս՝ իմ ձեռքերը քեզ կ'երկարեմ,
 Քու հուրերուն, քու սուրերուն, և փռառայեղ քու ակին,
 Այլափոխող զօրութեանըդ պաղատելով՝ որպէս Հնդիկ,
 Անհաւատի սա հաւատքովս, թէ Դուն ես տէրն աս իմ
 կեանքին:

Լոյս կ'ուզեմ ես աչքերուս մէջ՝ հոգիիս մէջ ու սրտիս
 մէջ,
 Եւ քու շունչըդ հրաշոգի որ բռնեցերուս մէջ բորբոքի,
 Եւ կրակը՛դ, կրակը՛դ՝ որ ջիղերուս, երակներուս մէջը
 շրջի՛
 Մակարդելով շէկ արիւնըս սերմերովը արեւային:

Լո՛յս կ'ուզեմ ես՝ աչքերուս մէջ՝ հոգիիս մէջ, և սիրտիս
 մէջ,
 Եւ հուրդ անշէջ՝ որ բերանէս հրդեհի պէս բոցավառի,
 Եւ մշտավառ աստուածային էութենէդ պուտ մը ոգի՛
 Որ արիւնիս մէջ կաթելով շիճուկի պէս զայն հրդեհէ՛... .

Ահա ճակտիս կնճիռները հոս քուրայիդ մէջ կը թօթվեմ,
 Ա՛ն... և հիմայ օծէ՛ ճակատս և իմ հոգին սուրբ բոցե-
 րովդ,
 Ա՛ն աս տարիքս, դաւարցուր զիս, և Լոյսերովդ զիս հազ-
 ուեցուր,
 Թող ինձմէ՛ ալ բոցեր ելլեն, և ես ըլլամ զաւա՛կ քեզի:

Ես քեզի է կը հաւատամ, և ըզքեզ է որ կը պաշտեմ,
 Հնդիկի պէս, պարսիկի պէս, տէրվիշի պէս մոլեռանդ.
 Քու զօրութիւնդ մոգական է, և էութիւնդ աստուածային,
 Զա՛րկ սուրդ կուրծքիս, և զիս անմահ էակ դարձուր... .

* * *

ՈՐԴԻՒՆ իր հայրը կ'ուրանայ՝ բայց ես Արեգակն երբէ՛ք,
 Եւ սիրողն իր սիրուհին կը թողու՛ և պլպուլն իր վարդը,
 Բայց իմ հոգին ջուրերուն քովերն պիտի շրջի յաւիտեանս,
 Եւ իմ սիրտը հողէն՝ ու արևէն ու տերևէն չի զատուիր:

*

Լիճը իմ սիրուհիս է,
 Լուսնին տակ քնացած Լիճը հոլանի,
 Իր Լանջըը հրեղէն է, և իր պորտը արծաթէ,
 Ցողքերն՝ իր վարսերն են, ու աստղերը՝ իր ակունքը,
 Ալիքներն իր շրթունքն են, և դեփիւռը իր համբոյրը,
 Իր սիրտը խորունկ է, և իր սէրն է անհուն. —
 Լիճը իմ սիրուհիս է:

*

Ճռիկը իմ երգիչս է,
 Գիշերին մէջ երգող ճռիկը քրմաշունչ,
 Իր ներշնչումն աստուածային է, և իր ձայնն՝ մոգական,
 Իր շէշտերն՝ նետեր են, և դադարներն՝ սուր հարուած... .
 Ողբի շղթայ մըն է եղանակն, հիւսուածքը՝ ցաւի օղակ-
 ներ,
 Իր խզումներն մերթ ընդ մերթ՝ խորհուրդներ են ահա-
 ւոր,
 Իր քերթուածն՝ հրաշալի պատմութիւնն է անհունին. —
 Ճռիկը իմ երգիչս է:

*

Աշունը իմ հայրս է ալեփառ,
 Սաղարթները դալկագեղ՝ իր վարսերն են աղերեկ,
 Եւ արեւը մեղանոյ՛՛ իր նայուածքն է հայրական,
 Եւ գալարուն մերկ ծառերն՝ իր բազուկներն են ազաղուն,
 Թաւուտքը՝ իր գիրկն հիւրընկալ իր հարազատ զաւակին.
 Ու փոթորիկն՝ առնական իր գուրգուրանքն է ինձի. —
 Աշունը իմ հայրս է ալեփառ:

* * *

Ու Տէր, Ի՞նչ գրիր դուն քու հովերուդ ու ջուրե-
րուդ մէջ,
Ի՞նչ բան՝ անլեզու տարրերուն մէջ՝ որ իմ հոգիիս կը խօ-
սին,
Ի՞նչ բան մոզական՝ աշնան մէկ դեղնած ու ազազուն
տերեւին մէջ:
Ի՞նչ բան գրիր իմ սրտէս՝ անշունչին ու շնչաւորին սրտին
մէջ:

Ինչպէ՞ս գիշերը իմ տկանջիւս կը փսփսայ, ո՛վ Տէր,
Ի՞նչ գրիր ասաղերուդ մէջ՝ որ ինծի հետ կը խօսկան լըր-
ջօրէն,
Եւ ի՞նչպէս սա ճռիկը գիտցաւ իմ սրտիս խաղերը... —
Ո՛վ Տէր, տիեզերքդ իմ հոգիիս շաղախէն շինուած է:

Ի՞նչ է աս գաղանիքը, ի՞նչ եմ ես, և ի՞նչ են աս բոլորը,
Ես ամէնքին մէջն եմ կարծես, և ամէնքն ալ իմ մէջս,
Իմ երազներս՝ մրմնջող առուակներուն մէջէն կը լսեմ,
Եւ իմ տենչերս՝ ալեկոծ ովկեանին մէջը կը ծփան:

Ես գիշերին մէջ դիս կը տեսնեմ, և իմ էութեան խո-
րութիւնը կ'զգամ,
Ես ջուրերուն մէջ՝ իմ սրտիս բարբախումը և անուրջները
կը լսեմ,
Արշալոյսը՝ իմ հոգիս է՝ որ բռնկելով կը ծաւալի ամէն
առտու,
Եւ վերջալոյսը ե՛ս եմ, ես ինքս՝ որ սլսլալով կը մարիմ:

Թերևս ես անցայ բոլոր ձևերէն բոլոր տարրերուն,
կաթիլ մը թերևս՝ ծոցին մէջն էի կապոյտ ջուրերուն,
Ատենին՝ թերևս մէջն էի՝ և մասն շողին, արեւին,
Հովին՝ զեփիւռին, ձայնին, համբոյրին, ծառին, տերեւին:

Տո՛ւր ինծի գրկել այս ամէնը, ու ամբողջը իմ ծոցիս
մէջ,
Տո՛ւր ինծի կուրծքը՝ ուր անհունութիւնն իր լիութեամբ
բարբախէ,
Իմ աչքերս՝ արևներու՝ և աստուածային աչքերու պէս
թող ըլլան:
Եւ գաղանիքը գոյացութեան, Տէ՛ր, կաթիլի մը պէս՝ ու-
ղեղիս մէջ թող իյնայ:

Թող իյնայ, Տէ՛ր, թող իյնայ, ես որ այսքան լոյսի
կարօտ եմ,
Գաղանիքը տիեզերքին՝ թող կաթիլ մը լոյսի պէս իմ
մտքիս մէջ իյնայ,
Մեծ Խորհուրդը՝ Մայիսի պայծառ առաւօտին պէս՝ թող
բացուի աչքերուս,
Ու ես տեսնեմ, թէ՛ դիս, թէ՛ հիւլէն, թէ՛ ծղօտն և թէ՛
ըզքեզ:

2552 - 31522

ՄԱՐԴՆ Հոս աղնուութիւն ծաղիկներէ կը սորվի,
Առուակին խոխոջն՝ խոհալը կը զարթեցնէ, լըսէ՛,
Ծղրիթին ձայնը հոգիին կը խօսի,
Եւ սլսլուլին դայլայլը անմահութեան հեղուկն է:

*

Երջանիկ ես, մարդ, եթէ նապաստակն է դրացիդ,
Գոհ եղիր եթէ միայն երկնային ծիծեռնակը կ'այցեւէ
քեզի,
Եթէ թիթեռն ու ճպուռը քովերդ կը խայտան՝
Նախընտրէ զանոնք նամէրա ընկերներէ:

*

Ես մարդը փորձեցի, ու գիտակից ընկերը՝
Ու համակիրն հաւատարիմ միայն շունին մէջ գտայ,
Ես բնականն՝ անխարդախը ու ճշմարիտն փնտռեցի,
Եւ գայն դարձեալ անբաներուն մէջ գտայ:

Ես միջատի մը մեներգին մէջ մ'օնօղօն՝
Ամբողջ անցեալն՝ և տիեղերքն կը լսեմ,
Հովիտին մէջ ամայի՝ ամրան ճանճ մը մեներաւոր՝
Արարչութեան դաղտնիքները իմ ականջին կը բզզայ :

* * *

ԱՅՍ սուտ աշխարհը մէկ բան կայ ճշմարիտ,
Ահ՝ միայն մէկ բան — նահապետական օրն ու արևն եր-
ջանիկ,
Ու երբ որ այդ կեանքն ալ վերջանայ իսպառ,
Ո՛վ Աստուած, վերջ տուր, ա՛ռ, մարդուն կեանքն ալ առ :

*

Իմաստունն ան է որ՝ խաղողի որթի մը տակ կը քնանայ,
Քաղաքակրթութեանն արդի՝ և իր վայրենիներէն անվրդով,
Եւ առաւօտը կաքաւներուն ձայնովը արթնցած՝
Իր գլուխն վեր կ'առնէ՝ ինքնաբերօրէն արևն օրհնելու . . :

*

Արևը քաղաքակրթութիւնն է ճշմարիտ, և առաւօտը՝
բարութիւն,
Անձրևը աղօթք մըն է երկնային, և ջուրերը արդարութիւնն
են,
Դաշտը եկեղեցին է կեանքին, և թռչունները երգիչներն
են սուրբ,
Եւ Աստուած հողին մէջն է հոս, և խոտին մէջն է մեր
Աստուած :

*

Օ՛ր, տուէք ինծի ապրիլ որթի մը տակ յաւիտեան,
Տուէք ինծի հսկել արևը ամէն առաւօտ,
Տուէք ինծի լե՛ռը, լե՛ռը վեհութեան կոթողն,
Տուէք ինծի սուրբ հողը, և մաքրափայլ աստղերն :

Տուէք ինծի ժայռերն՝ ու գահավէժ ջուրերը,
Տուէք ինծի հովերը և վեհաշուք ձորերը,
Տուէք ինծի աղբիւրն՝ ժայռերու ծերպէն,
Եւ սրբազան շունչերն՝ արշալոյսի բերնէն :

Տուէ՛ք ինծի գիտել նախի՛րը գիւղին՝ առտուանց,
Տուէ՛ք ինծի լսել բառաջը կովին մայրական,
Տուէ՛ք ինծի խմել՝ ջուրերու ձայնին հետ՝
Հեշտոլոր երգերն գառնարած կուսին :

Ա՛խ, տուէ՛ք ինծի այն հիւղակը՝ ուր իմ պապերն ապ-
րեցան՝
Ծառերու պէս ընդարոյս՝ հողին վրայ Մայր Երկրին,
Եւ այն ծո՛ւխը ինձ տուէք, ա՛խ այն ծո՛ւխը որորուն,
Որ ամէն առտու դուրս կուգար մեր խրճիթին բերանէն :

* * *

ԿԵՍԱՆՔԻ գիշերին մէջ՝ միայն մէկ ջահ մը կայ պայ-
ծառ,
Մեծ Գաղտնիքն թափանցող՝ լոյս մը ունինք սոսկ,
Ատրուշանն է ան սիրոյ՝ որ կը վառի բնութեան ծոցին մէջ,
Երկինքն ու երկիր՝ կեանքն ու մահը իրար զօդելու :

Բնութեան ան խորթ դաւակը՝ որ քաղքի մէջ կեցաւ,
Ու իր օրերն պալատի մը որմերուն մէջ անցուց,
Օրերէն օր մը՝ ինք գոհ չի մնաց,
Ու կեանքը չի հասկըցօ՞՞ւ՝ անկէ զատուեցաւ :

Անիկա երբ կ'ապրէր՝ անիծեց, այո՛, իր օրն, և իր ծնունդը,
Ու անիկա երբ կը մեռնէր՝ իր սկիւններն՝ և իր փառքը ա-
նիծեց,
Արևը երբէք անոր հոգիին մէջ չի թափանձեց օր մը,
Ու ճառագայթ մը երբէք իրեն հետ չի տարաւ :

Ու ես գիտցայ որ աս քաղաքակրթութիւնը սուտ էր,
Վասնզի՛ հոգիին գոհացում չէր տար, այլ զայն կ'սպաննէր,

Ու որովհետև ճշմարիտ ու բնական քաղաքակրթութիւնը՝ Միտքին խաղաղութեան՝ ու հոգիին երջանկութեանը պիտի սատարէր:

Ու ինծի թուեցաւ որ՝ մարդիկ՝ աս ընչաքաղց դարուս՝ կը զարգանային՝ օրէ օր աւելի բարբարոս դառնալու, Ու յառաջդիմութիւն կ'անուանէին այն հսկայ քայլերը՝ Որոնցմով կը դիմէին դէպի դժոխքն միտքին, հոգիին ու մարմինին:

Եւ դժոխքին ու անդունդին բերանը՝ լա՛յն բացուած էր, Անոնց մոլեգնած՝ ու լուսնոտի աչքերուն առջև, Ուր անոնք դիւահարի ձայներով՝ և խօլական շարժումներով՝ Թափօրով մը հորդան կուտային՝ ժամ առաջ դահավիժելու...

Ու անոնց ամէն մէկ քայլը՝ եղեռնի կ'առաջնորդէր, Ու ամէն մէկ շարժումը՝ նոր ոճիր մը կը դործէր, Ամէն մէկ ճիւղը մոլեկրօնի հարուած մըն էր մահացու, Իրենց անձին՝ ընկերներու, և սերունդին ուղղուած:

Անոնք խուճապի մէջ էին, և կը շարժէին ու կը գեռա՛յին, Ու կ'երթային իրար հրող ալիքներու պէս դահավէժ, Եւ իրենց ցնորական վազքին՝ և դիւահարի աճապարանքին մէջ, Կ'ընդոտնէին նոյնիսկ իրենց զաւակները հարազատ:

Որովհետև՝ անոնք բնականը ձգած՝ արուեստականը կապրէին, Ու անոնց քաղաքակրթութեան հիմքը ոսկիին վրայ դըրուած էր, Եւ անոր որմերը արիւնի շաղախով ու մարդկային ոսկորներով կառուցուած է. — Եւ այդ շէնքը՝ մէկ օր՝ և իրենց, և բոլորին հսկայական գերեզմանը պիտի ըլլար:

— Օ՛ն, շտապեցէ՛ք, անիծեալներ, ո՛վ Դրամին Գերիներ դուք, քալեցէ՛ք, Վասնդի ձեր պապակը Դժոխքին փրփուրներովը կը յագենայ միայն, Ու ճամբան տակաւին՝ ձեր աչքին կ'երկարի... Ձեզի՛ եմ, քալեցէ՛ք... Քալեցէ՛ք, ով քաղաքակիրթ ստրուկներ, ըսպէ՛ն խուսափուկ է, քալեցէ՛ք...

Քալեցէ՛ք, ո՛վ շիք և ակնոցաւոր բարբարոսներ, քալեցէ՛ք, Եւ դո՛ւք, որ խնամուած մարմինի մէջ ունիք խոզի հոգիներ, Դուք որ՝ եղէք մըն էք ձևերու մէջ՝ և կը ծօխք՝ մայթին վրայ՝ կիներուն, Ա՛, գիտե՛մ ձեզ, ով իժեր, ձեր հոգիներն տիղմերու մէջ կը սողան:

Քալեցէ՛ք դուք, դո՛ւք գոռոզ տէրեր աշտարակուած զրամին, Քալէ՛ք, թութակ, կամ վարդապետ այլասեռուած ուսումին, Եւ դո՛ւն քալէ, ո՛վ մեծ զանգուած անբանացած մարդկութեան, Դո՛ւք ստրուկներ, որ վիզերնուդ շղթաներովը կը պարծենաք:

Քալեցէ՛ք, քալեցէ՛ք, հո՛ն՝ դէպի անդունդը շտապեցէ՛ք, Անխուսափելին պիտի կատարուի, և այդպէս պէտք է որ ըլլայ, Երբ մէկը ետ չուզեր դառնալ՝ պէտք է զայն յառաջ հրել, Քալեցէ՛ք, ձեզի՛ եմ, քալեցէ՛ք, ձեր բարիքը ձեր կործանումին մէջն է:

AՍՅՅ ես ճշմարիտ և անեղծ կեանքը կը փնտռէի, Ու ես զայն գտայ սարալանջներուն վրայ փռուած գիւղերուն մէջ,

Այն անշուք տնակներուն մէջ՝ ուր իւրի ճրագը կը վառէր, եւ վրանին տակ՝ ուր պատրոյգ մը կը պլպլար՝ աստղի մը լոյսին պէս,
 Կամ խարոյկ մը կը վառէր՝ թէ տաքութեան՝ և թէ լոյսի համար:

Ես ճշմարիտ՝ ու անեղծ ու բնական կեանքը կը փնտռէի, Ու ես զայն գտայ բլուրներուն ու բարձունքներուն վրայ, Երէններուն ու արծիւներուն բնակած վայրերը,
 Ազատ բնութեան կողերուն ու կուշտերուն վրայ,
 Հոն ուր՝ Մայր Հողը իր ազատութեան կոթողները կը տնկէ:

Ուր արշալոյսն խոտերուն վրայ իր մարգարիտները կը թոթվէ,
 Ու արևը ջուրերուն վրայ իր առաւօտեան ոսկիները կը մաղէ,
 Ուր՝ քարերուն բերաններէն զուլալ ակունքներ կը ժայթքեն,
 Աղամանդէ կայլակներու պէս՝ արևին տակ կը ժայթքեն,
 Եւ ուր՝ մարդն ալ արևէն գինով՝ ջուրի ալիքի մը պէս կը խայտայ:

Ես՝ մաքուր ու բնական և գեղեցիկ կեանքը կը փնտռէի, Ու ես զայն գտայ երկրագործին արտին ու արօտին մէջ, Հոն, ուր հօտը կը մակաղէր, և կիսամերկ մանուկները՝ Մաքրասուրբ գառներուն ու ուլերուն վիզը կը բրկէին՝ Իրենց ծերունի հաւին դեռ պայծառ աչքերուն առջին:

Ու ես զայն գտայ այգեպանին արգասաւոր որթերուն տակը,
 Ու անոր խճակառոյց տնակին դուռը արևոտ,
 Որու որմերն իվեր դալար որթերն սողոսկելով՝ կը հակէին հերարձակ,
 Ողկոյզները մարգարիտ՝ արևին մէջ կտուրն իվար թափելով:

Գտայ ես զայն՝ գտայ ես զայն՝ ա՛հ, գտայ՛ ես զայն, Եւ հոն, ուր վայրի նշենին կը ծաղկէր ձիւնի պէս ճերմակ, Ու լերան ու ջուրերուն աղջիկը, ձիւնի պէս մաքուր, ձիւնի պէս ճերմակ,
 Հոն շուքին տակ նստած՝ ձեռքը կը բռնէր իր պաշտելի տղուն,
 Տղուն՝ որուն աչքերը վառ աստղեր էին, որուն սիրտը խունկի ծո՛ւլ մըն էր:

Ու ես զայն գտայ հովիւին ու խաշնարածին կեանքին մէջ վայրի,
 Հոն, ուր լերան բիբերէն արցունքի պէս վճիտ աղբիւր մը կը վազէր,
 Ու առնական հովիւը՝ լերկ ապառաժներուն կռթնած,
 Իր սիրելիները սրինգով ջուրի կը կանչէր:

Եւ գառն ու ուլը, և ոչխարները հոն՝
 Պաշտելի զաւակներու պէս իր շուրջը կը հաւաքուէին,
 Ամէնքը մէկին վստահած՝ ու ամէնքը մէկին համար,
 Ու ան մէկը ամէնքին համար իր սիրովը հայրական:

Ու անոր միտքէն եղեռնի խորհուրդ մը չէր անցնէր, Ու արևը երջանկութեան անձրևի պէս՝ անոր հոգիին վրայ կ'իջնէր,
 Հոնկէ խաղաղութեան ու ժպիտի աղբիւրը հոսեցնելով՝ Որը՝ անոր կեանքը կ'ոռագէր իր բալասանի ջուրերով:

Ու անոր օրը, ու արևն ու հոգին ու սիրտը,
 Իր քովի ծաղիկներուն պէս մաքուր ու մշտադալար,
 Ու անոնց ընդմէջէն հոսող զուլալ ջուրերուն պէս էին,
 Անոր աչքերը՝ Մայիսի արևին ծիծաղկոտ պայծառութիւնը ունէին:

Ու տեսայ խրճիթը՝ անտառին մէկ փէշին վրայ՝ աստղի մը պէս ինկած խրճիթը սրբազան,
 Ու կին մը տեսայ, կին մը աղամանդ, ու զաւակ մը լուսնակի պէս հոլանի,

Ձեռք ձեռքի՝ դուռը կեցած՝ մայրամուտքի շողերուն տակ
ցնծութենէն կը պարէին,
Քանզի երեկոյ էր, արևը կը մեկնէր, բայց հովիւը՝ միւս
արևը պիտի վերադառնար:

Ու ես ըսի. մարդը կ'աղնուանայ այն ատեն միայն՝
երբ գիտակցօրէն կը վերընտրէ այդ նահապետական կեան-
քը երէկի,
Եւ ճշմարիտ քաղաքակրթութեան առաջին քայլը կ'առնէ՝
երբ որ՝ ետ դառնայ դէպի բնութիւնը — իր խանձարուրն
ու օրրանը:

* *
*

ԲԱՐՁՐԱՅՈՒՅԷՔ ձեր վրաններն, ո՛վ գիշերուան
խաշնարածներ,
Բարձունքներէն անոնց ծայրերն թող կապոյտին մէջ մը-
խրճուին,
Բարձրացուցէք ձեր սուր կոներ՝ ո՛վ Անցեալի մնացորդներ,
Եւ սրբազան դրօշի պէս՝ կատաբներէն թող ծածանին:

Օ՛ն, փչեցէք ձեր սրինգներ, ով Արևելքի հովիւներ,
Դարեր, դարեր՝ ձեր յուշածու երգին մէջէն կը թրթռան,
Եւ հազազէն ձեր եղեգին՝ պերճ անցեալին յուշքն կը
յառնէ,
Հովուերգական փառայեղ դա՛րն՝ զորն արցունքով կ'ոգե-
կոչենք:

Ձեր խազերն են աստուածային, և ելեէջն է հրաշալի,
Չէ՛, երգ չէ այդ, արցունքներու շղթայ մըն է ոլորուն,
Օ՛ն, փչեցէք, ես անցեալը կը լսեմ հոգ, արցունքներով կը
լսեմ,
Այդ հրեղէն ձեր եղեգէն վիրգիլն է որ դեռ կը խօսի:

Դիւթական են ձեր խազերը, և եղանակն է բոցեղէն,
Հառաջներու և բոցերու, և խունկերու հեղեղն է ան,

Չէ՛, երգ չէ այդ — օ՛ն, փչեցէ՛ք, այդ ձայնին մէջ հոգի
մը կայ,
Իմ հոգին է՝ որ դուրս կուգայ դալարուելով՝ այդ եղեգէն:

Դուք ալ, դո՛ւք ալ՝ ծեր մամիկներ Արարատեան հին աշ-
խարհին,
Եւ հնութեան սուրբ նշխարներ, և անցեալին աւանդա-
պահք,
Ամէն առտու աւանդական ձեր թոնիրներն վառեցէք,
Անցեալն, անցեա՛լն, սուրբ անցեալը և բնականն տուէք մեզի:

Ա՛յս, այն ծուխը դալարուն՝ որ դարերով վե՛ր կ'ելլէ...
Ձեր օճախէն, ձեր սրտէն, վիշապի պէս կը դալարուի՝ վեր
կ'ելլէ, —
Թէ դառնութեան հառաջն է ան ձեր հոգիին, թէ աղօթքն՝
է ան առտուան,
Քուլա՛յ քուլայ ցաւերն են, և խունկերն են օրհնէնքի:

Տուէ՛ք ինծի որ խմե՛մ, տուէք ինծի այդ խունկերու
չատրուանն,
Այդ ծուխին մէջ քերթուած մը կայ, և պատմութիւնն
անցեալին,
Աւանդութիւնք պապենական, և դարերու յիշատակք,
Տուէ՛ք ինծի այդ ծուխը աղնուական նահապետի երգիքէն:

Կեանքը ձերն է, ձերն են աստղերն, և արևը և բնու-
թիւն,
Ձեր վիշտն՝ ծուխն է խուսափուկ, ձերն է հաճոյքն տևական,
Ձերն է երգը, և մանկական խաղաղութիւնն հոգիի,
Ձերն է լոյսը իրական, ձերն է ճամբան բընական:

Դե՛հ, վառեցէք ձեր կրակներ, նաւասարդ է, վառեցէ՛ք,
Հին օճախը պապենական՝ այսօր դարձեալ թող մխուտայ,
Եւ թող հովիւն՝ հին օրերու իր եղեգին ձայն տայ այսօր,
Եւ թող նախիրն՝ բառաջներովն նորէն երթայ հին ճամբէն:

ՆաՀապետին օրհնեալ հօտը արօտներուն մէջ թող փռուի,
Եւ մանուկներն գառներուն հետ իբրև եղբայր թող համ-
բուրուին,
Հողին կտրիճ որդիները՝ թող մայրական հողը հերկեն,
Ու աղջիկներն ու հարսները սափորներով ջուրի երթան:

Ա՛ս է լոյսը, ա՛ս է կեանքը, աս է ճամբան բնական,
Օրհնեա՛լ ըլլայ բնութիւնն, օրհնեալ ըլլան զաւակները
բնութեան. —
— Եւ ըմբոստի այս դրօշակը զոր ես ուսիս կը կրեմ,
Այսօր, աղջիկ, լերան վրայ չորս հովերուն պէտք է բա-
նանք:

*
*
*

Որ ԵՍ ինչո՞ւ աս բոլորը և բնութիւնը պիտի երգէի,
Ո՛վ դրաւ աս սէրը սրտիս մէջ, ո՛վ կին, և ո՛ւր է անոր
աղբիւրն ու ալը,
Ես բնութիւնը կը պաշտեմ, հոգի՛ս, քանդի քեզ է որ կը
պաշտեմ,
Ու աս ամէնը որ կ'երգեմ քեզի է, ու քեզ է որ կ'երգեմ:

Քանզի աս է ամէն բանին սկիզբը՝ և աս է ամենուն
վախճանը,
Աս է պատճառն առաջին, և աս է յանգը վերջին,
Եւ աս է մղումը միակ, և աս է նպատակը կեանքին. —
Յաւիտենական սէ՛րը՝ ընդ մէջ արուին և էգին:

Եկո՛ւր, ո՛վ լերան և ջուրերուն չքնաղակերտ և ազատ
աղջիկ, եկո՛ւր,
Քեզ հօս ըմբոստութեան դրօշի մը պէս՝ ուսերուս վրայ
պիտի պտտցնեմ,
Եւ այդ մագերդ սրբազան՝ թող որ գլխուս վրայէն ծածանին
ծալ ծալ,
Բոլոր արդի Սողոմներուն ու Բարեկրներուն դէմն ու դի-
մացը:

100

«Ազգային գրադարան»

NL0345035

33474